

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Луценко Людмила Василівна

УДК 342.92

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
У СФЕРІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому національному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України

Дубинський Олег Юрійович,

Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
проректор із науково-педагогічної роботи,
економічних, юридичних та соціальних питань.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович,

Київський університет інтелектуальної власності та права,
проректор із наукової роботи,
професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, професор

Легеза Юлія Олександрівна,

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»,
професор кафедри цивільного, господарського
та екологічного права.

Захист відбудеться «19» грудня 2025 року о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.07 Запорізького національного університету за адресою: 01601, м. Київ, вул. Госпітальна, 4, конференц-зал «Фортеця».

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Запорізького національного університету (м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2, кім. 101).

Автореферат розісланий «19» листопада 2025 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Титаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Детінізація доходів громадян є однією з ключових передумов фіскальної стійкості, соціальної справедливості та безпеки держави. Для України це питання набуло особливої гостроти в умовах воєнного стану, потреб повоєнного відновлення та руху до членства в ЄС. Значні обсяги тіньових операцій підривають дохідну частину бюджетів усіх рівнів, спотворюють конкуренцію, посилюють нерівність і знижують довіру до інститутів влади. Тому оптимальне поєднання стимулюючих і примусових адміністративно-правових інструментів держави у сфері прозорості доходів населення є не лише економічним, а і суспільно-політичним імперативом.

Водночас чинна система публічного управління у цій сфері залишається фрагментованою: повноваження та процедури різних органів (податкових, митних, фінансового моніторингу, правоохоронних, органів місцевого самоврядування) нерідко дублюються або суперечать одне одному. Цифровізація (електронні сервіси, ризик-орієнтований контроль, обмін даними) відкриває нові можливості для виявлення незадекларованих доходів, але одночасно породжує правові виклики щодо захисту персональних даних, пропорційності втручання у приватність та належних процесуальних гарантій для громадян.

Євроінтеграційний курс України вимагає зближення з *acquis* ЄС у частині оподаткування, фінансового контролю та протидії відмиванню коштів, а також імплементації міжнародних стандартів прозорості та обміну податковою інформацією, що ставить перед правовою наукою і практикою завдання виробити узгоджену модель адміністративно-правового регулювання, яка забезпечить ефективну координацію органів публічної влади, чіткий розподіл компетенцій, сучасні процедури контролю й відповідальності та водночас – баланс між публічним інтересом і правами людини.

Наукове опрацювання адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян дозволить: систематизувати інструменти впливу (превентивні, стимулюючі, контролюючі, санкційні); запропонувати модель міжвідомчої взаємодії та обміну даними; визначити критерії результативності й підзвітності; виробити рекомендації щодо усунення нормативних прогалин і колізій; сформулювати процесуальні гарантії для сумлінних платників. Отже, тема є науково й практично значущою, відповідає стратегічним цілям держави та запитам суспільства на справедливе оподаткування, прозорість і правову визначеність.

Проблема детінізації доходів громадян лежить на перетині адміністративного, фінансового й податкового права, публічного управління, фінансового моніторингу та цифрового врядування. Її елементи опрацьовані у працях багатьох дослідників, однак інтегрована адміністративно-правова модель усе ще формується. Теорію публічної адміністрації, адміністративно-правового примусу, нагляду (контролю) та адміністративних процедур розвивали у своїх працях такі вчені, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, В.М. Бевзенко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков,

О.В. Кузьменко, Ю.О. Легеза та ін. Їхні підходи формують методологічну базу для організації діяльності органів влади у протидії тінізації доходів. Питання принципів оподаткування, адміністрування податків, процедур контролю й відповідальності висвітлено у працях таких учених, як: Л.К. Воронова, Д.О. Гетманцев, О.О. Дмитрик, М.П. Кучерявенко, В.М. Опришко, О.П. Орлюк, П.С. Пацурківський, А.М. Соколовська, В.В. Тильчик, О.В. Тильчик та ін.

У цих дослідженнях обґрунтовано інструменти стимулювання добровільного декларування та моделі податкового контролю. Попри значний доробок окремих напрямів, не досить системно опрацьовано саме адміністративно-правові засади міжвідомчої координації, уніфіковані адміністративні процедури (від виявлення до оскарження рішень у цифровому середовищі), ролі органів місцевого самоврядування, а також процесуальні гарантії для громадян при ризик-орієнтованому контролі. Дисертація покликана синтезувати здобутки названих шкіл і запропонувати цілісну модель діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію підготовлено відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 р., затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 р. № 942; Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» від 30 вересня 2019 р. № 722; постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 р.» від 03 березня 2021 р. № 179 та «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 рр.» від 05 серпня 2020 р. № 695. Дослідження здійснювалося в межах комплексної науково-дослідної роботи Запорізького національного університету. Внесок здобувача полягає у виявленні сутності адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні.

Мета та задачі дослідження. *Мета* дослідження полягає у поглибленні знань, підходів для розуміння сутності адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі необхідно вирішити такі *задачі*:

- встановити поняття, сутність і структуру тіньової економіки в Україні;
- охарактеризувати детінізацію доходів громадян як напрям державної політики;
- визначити нормативні засади регулювання діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян;
- описати принципи діяльності та функції органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян;
- охарактеризувати суб'єктний склад адміністративно-правових відносин у сфері здійснення політики детінізації доходів громадян в Україні;

- описати особливості взаємодії органів виконавчої влади з місцевим самоврядуванням та громадськістю у процесі детінізації доходів громадян в Україні;

- вивчити зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян;

- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, пов'язані із реалізацією адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні.

Методи дослідження. Дослідження спрямоване на поглиблення теоретичних знань і вироблення практичних підходів до розуміння адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян. Методологічну основу становлять філософія права, теорія держави і права, доктрина публічного адміністрування, а також міждисциплінарні підходи (економіко-правові, управлінські, дані та статистика). Застосовано діалектичний метод наукового пізнання для обґрунтування авторського бачення категорій «тіньова економіка», «детінізація доходів громадян», «адміністративно-правовий вплив», «правовідносини у зв'язку з тінізацією доходів», виявлення їх суперечностей та динаміки розвитку (підрозділи 1.1, 1.2). Використано аксіологічний та герменевтичний підходи для інтерпретації принципів верховенства права, пропорційності, належного врядування у цій сфері (підрозділи 1.2, 1.4). Аналіз і синтез, індукція/дедукція, абстрагування – для формування системи адміністративно-правових заходів, їх класифікації та узгодження з цілями державної політики (підрозділи 2.1, 2.2). Системно-структурний і функціональний підходи – для моделювання місця та ролі органів публічної влади, їх функцій і компетенцій у механізмі детінізації (підрозділи 1.4, 2.1). Моделювання та прогнозування – для побудови сценаріїв посилення ефективності детінізації, оцінки ризиків та очікуваних результатів (підрозділ 3.2). Порівняльно-правовий – для характеристики зарубіжних моделей організації контролю, ризик-орієнтованих процедур та гарантій прав людини (підрозділ 3.1).

Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародно-правові акти, закони України, акти Президента України та Кабінету Міністрів України, інші підзаконні нормативно-правові акти з питань встановлення адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні. Обґрунтування авторських висновків щодо встановлення напрямів забезпечення ефективності адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні здійснено із застосуванням практики законодавчого врегулювання такої інституції у таких зарубіжних державах, як: країни-учасниці ЄС, Федеративна Республіка Німеччина, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки тощо.

Теоретичне підґрунтя дослідження становили положення науки теорії права, адміністративного права, фінансового права, податкового права, а також окремі положення економічної науки.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані та соціологічні опитування щодо стану правового регулювання адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у національній юриспруденції комплексних наукових досліджень, присвячених здійсненню характеристики адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні. У результаті дослідження сформульовано низку нових наукових положень, рекомендацій і висновків, зокрема:

вперше:

- узагальнено та типологізовано суб'єктів детінізації за п'ятьма функціональними кластерами (такими як стратегічно-нормативний, оперативно-контролюючий, правоохоронно-розслідувальний, інформаційно-аналітичний та координаційно-міжнародний), що дозволяє цілісно охарактеризувати архітектуру інституційного середовища;

- обґрунтовано доцільність функціонування інституційно узгодженої, людиноцентричної й правозахисної моделі діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян, що має інтегрувати підходи *responsive regulation* і *risk-based supervision*, операціоналізувати триєдиний зв'язок «стимули – правозастосування – дані», що конкретизує умови інституційної сумісності (інтероперабельність реєстрів, уніфікація доказових стандартів, DPIA та лог-аудит доступів), та здатно визначити статус громадян як співрегуляторів і запровадити репрезентативну систему індикаторів результативності, яка поєднує поведінкові та фінансові ефекти;

удосконалено:

- концепцію інституціоналізації міжсекторального партнерства, яка передбачає створення постійно діючих робочих груп та укладення меморандумів про співпрацю між органами публічної влади та ІГС з метою виявлення та протидії тіньовим економічним практикам на локальному рівні;

- пропозиції удосконалення діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні шляхом розробки і прийняття єдиного Закону «Про детінізацію національної економіки», вдосконалення методології оцінки рівня тіньової економіки, створення інтегрованих інформаційних платформ для координації міжвідомчої взаємодії, впровадження електронних систем моніторингу і звітності для підвищення прозорості та підзвітності органів влади, а також організації регулярних навчальних програм для підвищення кваліфікації державних службовців, що разом створює цілісний інструментарій для підвищення ефективності державної політики детінізації економіки в Україні;

- розуміння змісту політики детінізації доходів громадян, що має спиратися на дотримання таких принципів регулювання, як верховенство права, пропорційність, процесуальні гарантії, *risk-based supervision*, *responsive*

regulation, що має відображатися у вигляді дизайн-вимог до рішень: DPIA, лог-аудит, мінімізація даних, прозорість алгоритмів податкового контролю та нагляду;

набули подальшого розвитку:

- підходи до регіональної специфіки стимулювання публічної експертизи, зокрема потреби в аналітичному супроводі економічних процесів у прифронтових, постраждалих від війни або прикордонних громадах як ключових осередках ризику тінізації;

- систематизація суб'єктного складу тіньової економічної діяльності й запропоновано придатні для правозастосування критерії ідентифікації (правовий статус предмета, правомірність методу, відповідність обліку/звітності, рівень організованості);

- класифікація нормативно-правових актів у сфері детінізації доходів громадян за: юридичною силою; предметом (галузевою належністю); функціональним призначенням; колом адресатів; ступенем узагальненості; часовим режимом дії; способом правового впливу; стадіями комплаєнс-циклу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в таких напрямках:

- *науково-дослідній діяльності* – висновки та пропозиції щодо встановлення адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні;

- *правотворчій діяльності* – у процесі підготовки пропозицій щодо внесення змін до чинного законодавства України щодо забезпечення ефективності адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні;

- *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення адміністративно-правових засад детінізації доходів громадян в Україні;

- *навчальному процесі* – під час викладання студентам закладів вищої освіти дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право» у процесі підготовки підрозділів підручників і навчальних посібників із відповідного навчального курсу, а також статей та наукових повідомлень.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки та рекомендації оприлюднені на 2 науково-практичних конференціях, а саме «Права людини та публічне врядування» (м. Чернівці, 2025 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (м. Рига, Латвійська Республіка, 2025 р.).

Публікації. Основні положення роботи знайшли відображення в 5 наукових статтях, з них 4 опубліковані у виданнях, що визнані як фахові з юридичних наук, та 1 стаття – у зарубіжному науковому виданні, а також у 2 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, у тому числі основного тексту – 166 сторінок. Список використаних джерел налічує 249 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність вибраної теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами й темами, проаналізовано загальний стан наукової розробленості теми; визначено мету та завдання дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, названо основні методологічні підходи до дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, а також наведено відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру роботи.

Розділ 1 «Теоретичні та правові засади діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Поняття, сутність і структура тіньової економіки в Україні»* з урахуванням термінологічної поліфонії й методологічної неоднорідності підходів до визначення поняття «тіньова економіка» засвідчено потребу у стандартизації відповідного поняттєво-категоріального апарату та прозорій фіксації меж його вимірювання. Визначено, що методологічно обґрунтованим виступає поєднання правового, інституційного, фіскального та статистичного ракурсів із прив'язкою до рамки оцінювання неспостережуваної економіки в межах Системи національних рахунків, використанням змішаних методів (адміністративні дані, вибіркові обстеження, транзакційна та мережева аналітика, оцінки «розривів» у податках), що дозволяє не лише коректно вимірювати масштаби явища, а й виявляти механізми його відтворення.

Зроблено висновок, що з теоретико-методологічної позиції тіньова економіка постає як нелінійна система з елементами позитивного зворотного зв'язку, що підтримуються інформаційною асиметрією, високими транзакційними витратами легального вибору та дефіцитами довіри.

У підрозділі 1.2 *«Детінізація доходів громадян як напрям державної політики»* визначено, що детінізація доходів громадян постає не як допоміжний напрям, а як структурний елемент державної економічної політики, що з'єднує конституційно-правові засади, інституційні механізми та цифрові інструменти публічного управління. Обґрунтовано, що телеологія детінізації доходів громадян визначається трьома взаємопов'язаними векторами: зниженням транзакційних витрат правослухняної поведінки, підвищенням невідворотності відповідальності за умисні порушення та відновленням довіри до інститутів держави. Аргументовано, що у цій рамці детінізація набуває рис цілісного адміністративно-правового режиму, де сервісні, регуляторні та наглядові інтервенції проектуються як єдина «теорія змін» з чітко окресленими цілями, індикаторами та механізмами корекції.

Акцентовано, що нормативний зміст політики детінізації доходів громадян має спиратися на верховенство права, законність, пропорційність і процесуальні гарантії особи у доповненні із принципами доказовості, ризик-орієнтованості контролю та «digital by default». Визначено, що інституційна архітектура політики детінізації доходів громадян передбачає узгодження мандатів центрів формування політики, органів адміністрування, фінансових регуляторів і суб'єктів фінмоніторингу на основі інтероперабельності реєстрів, уніфікованих процедур обміну даними та прозорих алгоритмів ризик-скорингу, що мінімізує інформаційні асиметрії, знижує витрати комплаєнсу для домогосподарств і підсилює адресність наглядових дій без розширення репресивного складника.

Зроблено висновок, що операційний вимір політики детінізації доходів громадян задається поєднанням дерегуляційно-сервісних рішень (спрощені процедури, передзаповнені декларації, інтегровані е-кабінети, розвиток безготівкових інструментів), аналітично вивіреного правозастосування (перехресні звірки, алгоритмічна детекція аномалій, градація санкцій) та прозорого моніторингу результативності. Акцентовано, що система оцінювання має охоплювати показники відповідності й наслідків: від своєчасності декларування та частки безготівкових операцій до «розривів» за ПДФО/ЄСВ і рівня неформальної зайнятості з використанням квазіекспериментальних методів для верифікації причинних зв'язків і публічного аудиту прийнятих рішень.

У підрозділі 1.3 *«Нормативні засади регулювання діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян»* визначено, що нормативні засади діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні залишаються фрагментарними, колізійними та частково несинхронізованими з *acquis* ЄС і міжнародними стандартами, що знижує передбачуваність правозастосування, підвищує комплаєнс-витрати, посилює ризики вибіркості контролю й обмежує результативність політики. Концептуально необхідний перехід від множини підзаконних, здебільшого декларативних актів до уніфікованого процесуального законодавчого акта, який забезпечує принципи верховенства права, правової визначеності, пропорційності та ризик-орієнтованості нагляду у сфері детінізації економіки.

Визначено доцільність ухвалення рамкового закону про детінізацію національної економіки з чіткою дефініційною базою, індикаторами результативності та механізмами моніторингу й корекції (*ex ante/ex post* оцінки). Аргументовано, що включення детінізації до переліку пріоритетів економічної безпеки у стратегічних актах, кодифікація підзаконного масиву й запровадження обов'язкових антикорупційних та регуляторних експертиз створять стійкі інституційні запобіжники подальших процесів тінізації економіки.

Здійснено класифікацію нормативно-правових актів у сфері детінізації доходів громадян за: юридичною силою; предметом (галузевою належністю) (податкові та соціально-страхові; фінмоніторинг; банківсько-валютні та платіжні; трудові (легалізація зайнятості, оплати праці); митні; адміністративно-процедурні; захист персональних даних і кібербезпека; антикорупційні; е-урядування, електронні довірчі послуги); за функціональним призначенням (превентивні (ідентифікація, облік, КУС, прозорість бенефіціарів); стимулювальні (податкові режими/кредити, «податкові знижки», амністії/добровільне розкриття, cashback за безготівкові платежі); контрольно-наглядові (ризик-орієнтовані перевірки, е-аудит, перехресні звірки); процесуальні (процедури оскарження, строки, докази); репресивні (відповідальність: фінансова, адміністративна, кримінальна; конфіскація/спецконфіскація); колом адресатів (фізичні особи/ФОПи (декларування, сплата, соцстрах), податкові агенти (роботодавці, маркетплейси/платформи, банки/платіжні установи), органи публічної влади (розмежування мандатів, координація, обмін даними); ступенем узагальненості (рамкові (принципи, дефініції, цілі, КРІ); спеціальні (для окремих сфер/ризиків: готівка, ПДФО/ЄСВ, криптооперації, гіг-платформи); методично-інструктивні (порядки, стандарти даних, АРІ, формати звітності); часовим режимом дії (постійні; строкові; надзвичайні (воєнний/кризовий період)); способом правового впливу (імперативні (обов'язки/заборони, пороги, ліміти); диспозитивно-стимулювальні (опції, спрощення, «default-налаштування» сервісів); рекомендаційні (керівні принципи, гайдлайни наглядових органів); технічні стандарти (безпека, інтеперабельність, логування); стадіями комплаєнс-циклу (ідентифікація/реєстрація; декларування; сплата; контроль; оскарження; примусове виконання; програми добровільного розкриття).

У підрозділі 1.4 «Принципи діяльності та функції органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян» розглянуто детінізацію доходів громадян як самостійну підсистему публічної політики, що функціонує на перетині конституційно-правових засад, фінансового права, адміністративного права, інституційної економіки та теорії права. Визначено, що її нормативно-ціннісну основу становлять верховенство права, законність і пропорційність публічного втручання, повага до прав людини та інформаційна приватність; інструментальну – доказовість рішень і ризик-орієнтований нагляд як ядро сучасного регуляторного дизайну, що дає можливість концептуалізувати детінізацію не як сукупність репресивних практик, а як узгоджену систему стимулів і правозастосування, де держава мінімізує трансакційні витрати легальної поведінки та водночас забезпечує невідворотність відповідальності за умисні правопорушення.

Зроблено висновок, що теоретико-методологічний каркас взаємодії інституцій визначається моделями «responsive regulation» і «risk-based supervision», де перша задає градуїований спектр реакцій держави – від превентивних і сервісних інструментів до примусу – із пріоритетом добровільного комплаєнсу за умови достатньої спроможності платника; а друга структурує контроль через стратифікацію ризику, що забезпечує максимально

можливу детінізаційну віддачу за одиницю адміністративного ресурсу. Визначено, що інституційна сумісність досягається за рахунок інтегрованості реєстрів, уніфікації доказових стандартів, лог-аудиту доступів і процедур оцінки впливу на захист даних, що мінімізує як інформаційні асиметрії, так і ризики надмірного втручання.

Аргументовано, що механізм реалізації політики детінізації доходів громадян описується у координатах «стимули – правозастосування – дані», де стимули знижують бар'єри входу у «білу» зону (спрощені режими, цифровізовані сервіси, відкритий банкінг і стандартизовані API), правозастосування забезпечує справедливую конкуренцію та цінність законопослуху, а дані – у формі фіскалізованих транзакцій, результатів фінансового моніторингу та автоматизованого міжнародного обміну – виконують роль верифікованої інформаційної основи для відбору об'єктів і судового доведення. Зазначено, що у цій конструкції громадяни набувають статусу співрегуляторів.

Зроблено висновок, що критерії результативності політики детінізації доходів громадян формуються як операціоналізована система індикаторів, що поєднує виміри поведінкової зміни і фіскального ефекту: частку безготівкових операцій у секторах підвищеного ризику, охоплення соціальним страхуванням і рівень офіційної зайнятості, динаміку ПДФО/ЄСВ і показники добровільної сплати, а також адресність і доказову ефективність контрольних дій, де їх публічність, відтворюваність методології та зовнішній аудит сприяє здійсненню процесів детінізації з декларативної мети на ефективний управлінський процес.

Отже, теоретико-обґрунтована модель діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян постає як інституційно узгоджений, даноцентричний і правозахисний режим регулювання, у якому принципи належного врядування визначають межі допустимого втручання, функціональний розподіл гарантує керованість і ефективність, а інструментарій стимулів і нагляду забезпечує стійку трансформацію економічної поведінки від тіньових практик до легального обігу. Така конфігурація створює необхідні та достатні умови для фіскальної спроможності, конкурентної нейтральності й довіри до держави як до безстороннього гаранта правопорядку.

Розділ 2 «Суб'єкти адміністративно-правового впливу на процес детінізації доходів» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Характеристика суб'єктного складу у сфері детінізації доходів громадян»* аргументовано, що сфера детінізації доходів громадян в Україні передбачає участь низки органів публічної влади, які взаємодіють між собою з метою забезпечення прозорості доходів фізичних осіб, підвищення рівня податкової дисципліни та запобігання ухиленню від оподаткування. Умовно суб'єктів у цій сфері поділено на: органи центральної виконавчої влади з контрольними та регуляторними функціями; правоохоронні та спеціалізовані органи (Національна поліція України та інші правоохоронні органи, залучені до процесу детінізації); суди та інші органи публічного контролю; органи місцевого самоврядування; інші учасники (банківські установи та фінансові посередники, громадські організації, ЗМІ, експертне середовище тощо).

Вказано, що ефективна взаємодія зазначених суб'єктів, координація їхніх повноважень та розвиток цифрових механізмів дозволяють створити дієву адміністративно-правову систему для боротьби з тінізацією доходів громадян. Особливо важливою є інтеграція національних зусиль з міжнародними стандартами, зокрема у сфері обміну податковою інформацією та контролю за обігом віртуальних активів.

На підставі наведеного запропоновано авторську класифікацію суб'єктного складу у сфері детінізації доходів громадян, які розподілено на: стратегічно-нормативні суб'єкти, які забезпечують формування державної політики, стратегій, нормативно-правового забезпечення та орієнтовані на регуляторне середовище й загальну макрополітику; оперативно-контролюючі суб'єкти; правоохоронно-розслідувальні суб'єкти, які здійснюють виявлення, розслідування та кримінальне переслідування економічних правопорушень; інформаційно-аналітичні та цифрові суб'єкти, до функцій яких належать аналітична обробка даних, оцінка ризиків, розробка ІТ-рішень для виявлення схем тінізації; координаційно-міжнародні суб'єкти.

У підрозділі 2.2 *«Взаємодія органів виконавчої влади з місцевим самоврядуванням та громадськістю у процесі детінізації»* вказано, що інститути громадянського суспільства відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної взаємодії між органами публічної влади та населенням, виступаючи своєрідним посередником у формуванні прозорості публічної політики, зокрема у сфері детінізації економіки. Доведено, що особливе значення має просвітницька діяльність ІГС, яка спрямована на формування у громадян та суб'єктів господарювання мотивації до легальної економічної поведінки. Це реалізується через інформаційні кампанії, публічні обговорення, навчання та залучення підприємницького середовища до ініціатив із підвищення прозорості економічних процесів. Зазначено, що інститути громадянського суспільства відіграють активну роль у формуванні локальних стратегій детінізації, зокрема через участь у консультативно-дорадчих органах при органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування. Проте, попри очевидну потенційну ефективність, залучення ІГС до таких процесів часто залишається обмеженим.

У контексті забезпечення ефективної взаємодії між ІГС, органами виконавчої влади та місцевим самоврядуванням у сфері детінізації економіки ключовими інструментами виділено: громадську експертизу; бюджет участі (партисипативне бюджетування); платформи відкритих даних.

Зроблено висновок, що, незважаючи на нормативне закріплення участі громадськості у публічному управлінні, на практиці така взаємодія часто є фрагментарною та неінституційною. Підкреслено, що інститути громадянського суспільства відіграють стратегічну роль у реалізації політики детінізації, зокрема через посилення контролю, аналітики, участі у формуванні політики та просвітницькій роботі. Зроблено висновок, що задля того щоб їхня діяльність мала реальний вплив, необхідною є системна підтримка з боку держави та місцевої влади, спрощення доступу до інформації, інституціоналізація діалогу і розширення інструментів впливу громадськості на процеси прийняття рішень.

Розділ 3 «Адміністративно-правові механізми підвищення ефективності детінізації доходів громадян» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян»* обґрунтовано, що зарубіжний досвід демонструє, що ефективна адміністративно-правова система детінізації доходів громадян базується на таких ключових засадах, як: 1) цифровізація процесів шляхом автоматизації перевірок, електронна звітність, інтеграція даних з різних джерел; 2) міжінституційна координація, а саме взаємодія податкових, соціальних, правоохоронних органів; 3) відкритість та публічність, тобто доступ громадськості до інформації про доходи, бюджети, перевірки; 4) податкове стимулювання для малого та середнього бізнесу; 5) довіра до влади як ключовий елемент добровільної легалізації доходів; 6) інституційна підтримка громадських ініціатив, зокрема залучення неурядових організацій та громадських експертів до аналітики, виявлення тіньових схем і моніторингу.

Зроблено висновок, що Україна вже почала шлях адаптації цих практик через розвиток цифрових адміністративних сервісів, прозорих механізмів взаємодії з громадськістю та посилення ролі місцевих органів у детінізації. Водночас нашій державі все ще бракує комплексної системної координації між різними відомствами, зокрема податковою, митницею, правоохоронними органами та соціальними службами, що є критичним складником успішних практик у світі. Відсутність ефективного обміну даними та спільних аналітичних платформ обмежує здатність оперативно виявляти та реагувати на прояви тіньової економіки. Крім того, на рівні законодавства і практики не досить розвинуті механізми стимулювання добровільної легалізації бізнесу, зокрема через податкові пільги, спрощення процедур реєстрації та адміністрування, а також підтримку малого і середнього підприємництва. Також варто посилити інституційну спроможність місцевих органів влади, підвищити кваліфікацію кадрів у сфері аналітики та моніторингу економічних процесів, а також залучити громадські організації до контролю і аудиту публічних сервісів. Нарешті, Україні бракує масштабної інформаційної кампанії, що б роз'яснювала громадянам і бізнесу переваги офіційної діяльності та відповідальність за тіньові практики, адже зміна культури та свідомості, що є основою довготривалого успіху в детінізації економіки.

У підрозділі 3.2 *«Шляхи підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні»* обґрунтовано, що у сучасних умовах ефективна протидія тінізації доходів населення є стратегічним завданням державної політики, реалізація якого передбачає реформування адміністративно-правових засад функціонування органів публічної влади. Вказано, що детінізація економіки, зокрема доходів громадян, вимагає комплексного та міжгалузевого підходу, що поєднує правові, інституційні, соціальні та інформаційно-технологічні компоненти.

Зроблено висновок, що одним із ключових напрямів удосконалення є інституційне посилення спроможності органів публічної влади. Необхідним є зміцнення кадрового потенціалу контролюючих органів (зокрема, Державної податкової служби, органів місцевого самоврядування тощо), забезпечення їх фінансової та організаційної незалежності, а також зменшення політичного впливу на прийняття рішень.

Особливу увагу приділено доцільності впровадження результатно-орієнтованого підходу в діяльності органів виконавчої влади. Вказано, що на практиці часто спостерігається невідповідність між задекларованими цілями у сфері детінізації та фактичними управлінськими діями. Тому зроблено висновок, що важливо забезпечити чітке визначення стратегічних пріоритетів, встановлення конкретних і вимірюваних індикаторів ефективності та часових меж їх досягнення. Також важливо регулярно оцінювати відповідність обраних інструментів поставленим завданням, що дозволить вчасно коригувати політику та уникати неефективних управлінських рішень.

Аргументовано, що ефективна реалізація державної політики у сфері протидії тіньовій економіці потребує запровадження механізмів колабораційного управління, які передбачають активну участь усіх зацікавлених сторін – представників держави, бізнесу, громадянського суспільства – у процесі формування та реалізації відповідних заходів. Такий підхід дозволяє не лише підвищити довіру до державної політики, а й забезпечити узгодженість інтересів між різними учасниками суспільних відносин. У цьому контексті важливо сприяти створенню платформ для громадського моніторингу діяльності фіскальних органів, а також запровадженню прозорих процедур зворотного зв'язку.

Зроблено висновок, що підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян потребує комплексного підходу, що включає інституційні перетворення, цифрову трансформацію, посилення правової визначеності, просвітницьку роботу та широку суспільну участь. Тільки поєднання цих елементів дозволить забезпечити сталий результат у боротьбі з тіньовою економікою та зміцнити довіру громадян до держави.

Для досягнення значущих результатів у детінізації економіки запропоновано прийняття додаткових законодавчих ініціатив, удосконалення наявних механізмів та забезпечення ефективної взаємодії між різними органами влади, а саме: 1) прийняття єдиного Закону «Про детінізацію національної економіки», який чітко визначатиме тіньову економічну діяльність та передбачатиме відповідальність за її порушення; 2) удосконалення методології оцінки тіньової економіки, внесення змін у методику розрахунку рівня тіньової економіки в Україні з огляду на її недосконалість; 3) розширення співпраці між різними органами влади, створення інтегрованих платформ для обміну інформацією та координації дій; 4) підвищення прозорості та підзвітності органів влади, зокрема через впровадження електронних систем моніторингу та звітності; 5) проведення регулярних навчальних програм для державних

службовців, спрямованих на підвищення їхньої кваліфікації у сфері детінізації доходів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, що полягає у здійсненні характеристики адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні. У результаті дослідження сформульовано такі основні висновки:

1. Зроблено висновок, що тіньову економіку доцільно розглядати як багатовимірну, транссекторну підсистему господарської діяльності, що виникає на перетині правових, інституційних і статистично-облікових лакун. У межах прийнятої в дослідженні операціоналізації «тіньова економіка» трактується як сукупність легальних за змістом або нелегальних видів діяльності, свідомо виведених за контур державного регулювання та/або статистичного обліку для ухилення від податкових, регуляторних чи кримінально-правових зобов'язань, унаслідок чого результати такої діяльності повністю чи частково не відображаються в офіційній статистиці.

Доведено, що структурно феномен «тіньової економіки» охоплює три взаємопов'язані підсфери: неформальну діяльність без належної реєстрації та обліку; приховану легальну діяльність, що свідомо занижується або не декларується; підпільну (кримінальну) діяльність, прямо заборонену правом. Їхня взаємна проникність проявляється у комбінованих практиках, зокрема, у поєднанні неоформленої зайнятості з фіктивним документообігом і відмиванням доходів. Визначено, що в умовах цифровізації до базової тріади тіньової економіки додається мережевий пласт платформної та криптоопосередкованої активності, що ускладнює персоніфікацію учасників, трасування транзакцій і визначення оподаткованої бази.

2. Зроблено висновок, що ключовими умовами досягнення ефективності здійснення політики детінізації доходів громадян є збалансування публічного та приватного інтересів, передбачуваність регуляторних змін, технологічна нейтральність інструментів і сумісність із міжнародними стандартами фінансової прозорості та обміну інформацією, а також урахування ризиків надмірної фіскалізації, алгоритмічної упередженості й витоків даних, що потребує вбудованих запобіжників: DPIA, лог-аудиту, незалежних правових та IT-аудитів, «сонячних» застережень для пілотів і дієвих процедур оскарження.

3. Здійснено класифікацію нормативно-правових актів у сфері детінізації доходів громадян за: юридичною силою; предметом (галузевою належністю) (податкові та соціально-страхові; фінмоніторинг; банківсько-валютні та платіжні; трудові (легалізація зайнятості, оплати праці); митні; адміністративно-процедурні; захист персональних даних і кібербезпека; антикорупційні; е-урядування, електронні довірчі послуги); за функціональним призначенням (превентивні (ідентифікація, облік, КУС, прозорість бенефіціарів); стимулювальні (податкові режими/кредити, «податкові знижки»,

амністії/добровільне розкриття, cashback за безготівкові платежі); контрольно-наглядові (ризик-орієнтовані перевірки, е-аудит, перехресні звірки); процесуальні (процедури оскарження, строки, докази); репресивні (відповідальність: фінансова, адміністративна, кримінальна; конфіскація/спецконфіскація); колом адресатів (фізичні особи/ФОПи (декларування, сплата, соцстрах), податкові агенти (роботодавці, маркетплейси/платформи, банки/платіжні установи), органи публічної влади (розмежування мандатів, координація, обмін даними); ступенем узагальненості (рамкові (принципи, дефініції, цілі, KPI); спеціальні (для окремих сфер/ризиків: готівка, ПДФО/ЄСВ, криптооперації, гіг-платформи); методично-інструктивні (порядки, стандарти даних, API, формати звітності); часовим режимом дії (постійні; строкові; надзвичайні (воєнний/кризовий період)); способом правового впливу (імперативні (обов'язки/заборони, пороги, ліміти); диспозитивно-стимулювальні (опції, спрощення, «default-налаштування» сервісів); рекомендаційні (керівні принципи, гайдлайни наглядових органів); технічні стандарти (безпека, інтероперабельність, логування); стадіями комплаєнс-циклу (ідентифікація/реєстрація; декларування; сплата; контроль; оскарження; примусове виконання; програми добровільного розкриття).

4. Визначено, що функціональний вимір політики детінізації доходів громадян, що інтерпретується крізь призму циклу публічного управління та теорії інституцій: рівень нормування і стратегії фіксує цільову функцію й параметри допустимого регулювання; виконавча підсистема операціоналізує політику через адміністрування податків і внесків, нагляд у сфері праці та фінансовий моніторинг; правоохоронно-судова система гарантує легітимність доказів і правову визначеність наслідків; місцевий рівень управління забезпечує субсидіарну реалізацію сервісних і контрольних інструментів, адаптованих до локальної структури ризиків. Аргументовано, що така стратифікація функцій усуває дублювання повноважень, зменшує регуляторні витрати та підвищує адресність інтервенцій.

5. Запропоновано авторську класифікацію суб'єктного складу у сфері детінізації доходів громадян, які розподілено на:

а) стратегічно-нормативні суб'єкти, які забезпечують формування державної політики, стратегій, нормативно-правового забезпечення та орієнтовані на регуляторне середовище й загальну макрополітику (Верховна Рада України (законодавчі ініціативи, контроль); Кабінет Міністрів України (затвердження стратегій); Міністерство фінансів України (формує податкову, бюджетну та фінансову політику); Міністерство економіки України (економічне прогнозування, регуляція ринків); Національний банк України (макрофінансова стабільність, грошово-кредитна політика) тощо);

б) оперативно-контролюючі суб'єкти, які забезпечують здійснення безпосереднього фінансового, податкового, митного та бюджетного контролю (Державна податкова служба (контроль за сплатою податків), Державна митна служба (митний контроль, боротьба з контрабандою), Державна аудиторська служба (контроль за використанням публічних коштів), Рахункова палата

(парламентський аудит), Державна служба фінансового моніторингу (аналіз фінансових потоків, запобігання відмиванню коштів);

в) правоохоронно-розслідувальні суб'єкти, які здійснюють виявлення, розслідування та кримінальне переслідування економічних правопорушень (Бюро економічної безпеки України (розслідування економічних правопорушень), Національне антикорупційне бюро України (викриття корупційних схем), Служба безпеки України (контррозвідка, боротьба з фінансуванням тероризму), Національна поліція України (економічні злочини), Офіс Генерального прокурора, Спеціалізована антикорупційна прокуратура тощо);

г) інформаційно-аналітичні та цифрові суб'єкти, до функцій яких належать аналітична обробка даних, оцінка ризиків, розробка ІТ-рішень для виявлення схем тінізації (Держфінмоніторинг (фінансова розвідка), Мінцифри (цифрова трансформація публічного сектору), ДПС та Держмитслужба (у частині електронного адміністрування), Центри аналізу даних при ЦОВВ (наприклад, risk-аналіз ПДВ, е-ТТН), Електронні платформи (е-кабінет, прозоро, є-звітність) тощо);

г) координаційно-міжнародні суб'єкти – координація між органами, участь у міжнародних ініціативах, імплементація міжнародних стандартів (Мінфін (національний координатор BEPS, FATCA, CRS), МЗС (міжнародна співпраця), представники України у FATF, MONEYVAL, OECD, представництва МВФ, Світового банку, ЄС в Україні, які забезпечують узгодження національної політики із глобальними антикризовими стандартами).

Обґрунтовано, що інституції громадського, бізнесового та наукового секторів – це експертна, моніторингова, освітня та консультативна діяльність (громадські організації (Transparency International, CASE Україна), бізнес-асоціації (Європейська бізнес-асоціація, СУП, АСС), наукові установи (НАН України, профільні університети), центри політичного аналізу та аналітичні лабораторії (Think-tanks). Такі суб'єкти не мають владних повноважень, однак формують середовище підзвітності та просувають кращі практики.

Зроблено висновок, що саме такий підхід має бути визнано оптимальним, оскільки він поєднує функціональні, організаційні та міжсекторальні ознаки; враховує цифровізацію, міжнародну інтеграцію та громадський вплив; може бути застосований в аналітичних, освітніх та прикладних дослідженнях; відображає динаміку розвитку сфери публічного управління.

6. Для оптимізації співпраці між ОБВ, ОМС та інститутами громадянського суспільства запропоновано впровадити низку системних заходів: 1) інституціоналізацію партнерства (створення міжсекторальних робочих груп, укладення меморандумів про співпрацю між владними структурами та ІГС щодо спільної протидії тіньовим схемам); 2) цифрову інтеграцію (забезпечення ОМС повноцінним доступом до державних реєстрів і баз даних (податкових, трудових, ліцензійних) для виявлення неформальної зайнятості, ухилення від податків та подвійного обліку); підтримку громадської аналітики (впровадження грантових програм для підтримки експертних НУО, що здійснюють дослідження у сфері тіньової економіки); 3) підвищення

кваліфікації (реалізація освітніх програм для посадових осіб ОМС, представників ІГС та активістів щодо методів аналізу та моніторингу тіньових процесів, прозорості, електронного врядування); 4) підтримку публічної експертизи (стимулювання незалежних досліджень локальних економічних практик, особливо у громадах, що зазнали впливу війни або знаходяться у прикордонних/прифронтових регіонах).

Підкреслено, що інститути громадянського суспільства відіграють стратегічну роль у реалізації політики детінізації, зокрема через посилення контролю, аналітики, участі у формуванні політики та просвітницькій роботі. Зроблено висновок, що задля того щоб їхня діяльність мала реальний вплив, необхідною є системна підтримка з боку держави та місцевої влади, спрощення доступу до інформації, інституціоналізація діалогу і розширення інструментів впливу громадськості на процеси прийняття рішень. Такий підхід забезпечить не лише зменшення обсягів тіньової економіки, а й формування ефективної, підзвітної та справедливої системи публічного управління.

7. Обґрунтовано, що зарубіжний досвід демонструє, що ефективна адміністративно-правова система детінізації доходів громадян базується на таких ключових засадах, як: 1) цифровізація процесів шляхом автоматизації перевірок, електронна звітність, інтеграція даних з різних джерел; 2) міжінституційна координація, а саме взаємодія податкових, соціальних, правоохоронних органів; 3) відкритість та публічність, тобто доступ громадськості до інформації про доходи, бюджети, перевірки; 4) податкове стимулювання для малого та середнього бізнесу; 5) довіра до влади як ключовий елемент добровільної легалізації доходів; 6) інституційна підтримка громадських ініціатив, зокрема залучення неурядових організацій та громадських експертів до аналітики, виявлення тіньових схем і моніторингу.

Зроблено висновок, що хоча Україна вже почала шлях адаптації цих практик через розвиток цифрових адміністративних сервісів, прозорих механізмів взаємодії з громадськістю та посилення ролі місцевих органів у детінізації, водночас нашій державі все ще бракує комплексної системної координації між різними відомствами; на рівні законодавства і практики не досить розвинуті механізми стимулювання добровільної легалізації бізнесу, зокрема через податкові пільги, спрощення процедур реєстрації та адміністрування, а також підтримку малого і середнього підприємництва; варто посилити інституційну спроможність місцевих органів влади, підвищити кваліфікацію кадрів у сфері аналітики та моніторингу економічних процесів, а також залучити громадські організації до контролю і аудиту публічних сервісів; бракує масштабної інформаційної кампанії, що б роз'яснювала громадянам і бізнесу переваги офіційної діяльності та відповідальність за тіньові практики, адже зміна культури та свідомості, що є основою довготривалого успіху в детінізації економіки.

8. Обґрунтовано, що основними шляхами підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні доцільно визначити: 1) інституційну координацію та співпрацю; 2) цифровізацію та автоматизацію процесів; 3) законодавче удосконалення та податкові стимули шляхом спрощення процедур легалізації бізнесу та введення податкових пільг для малого і середнього бізнесу; 4) підвищення кваліфікації персоналу; 5) залучення громадянського суспільства та громадськості, підтримку ініціатив громадських організацій щодо моніторингу діяльності органів влади, впровадження механізмів зворотного зв'язку та публічної експертизи для підвищення прозорості; 6) інформаційно-просвітницькі кампанії, тобто проведення системних роз'яснювальних кампаній щодо шкоди тіньової економіки та переваг офіційної зайнятості для громадян і бізнесу, популяризацію позитивних прикладів легалізації та відповідальності; 7) розвиток системи моніторингу та оцінки результатів шляхом впровадження показників ефективності діяльності органів влади у сфері детінізації. Зроблено висновок, що поєднання наведених заходів допоможе системно і послідовно зменшувати обсяги тіньової економіки та підвищувати довіру громадян до органів публічної влади в Україні.

Для досягнення оптимальних результатів у детінізації економіки запропоновано прийняття додаткових законодавчих ініціатив, удосконалення наявних механізмів та забезпечення ефективної взаємодії між різними органами влади, а саме: 1) прийняття єдиного Закону «Про детінізацію національної економіки», який чітко визначатиме тіньову економічну діяльність та передбачатиме відповідальність за її порушення; 2) удосконалення методології оцінки тіньової економіки, внесення змін у методику розрахунку рівня тіньової економіки в Україні з огляду на її недосконалість; 3) розширення співпраці між різними органами влади, створення інтегрованих платформ для обміну інформацією та координації дій; 4) підвищення прозорості та підзвітності органів влади, зокрема через впровадження електронних систем моніторингу та звітності; 5) проведення регулярних навчальних програм для державних службовців, спрямованих на підвищення їхньої кваліфікації у сфері детінізації доходів.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Луценко Л.В. Принципи діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1(69). Р. 283–289. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2025.1.41>.

2. Луценко Л.В. Детінізація доходів громадян як напрям державної політики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 494–497. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/110>.

3. Луценко Л.В. Взаємодія органів виконавчої влади з місцевим самоврядуванням та громадськістю у процесі детінізації. *Право та державне управління*. 2024. № 3. С. 418–424. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.3.61>.

4. Луценко Л.В. Характеристика суб'єктного складу у сфері детінізації доходів громадян. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 249–256. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2025.25.32>.

5. Луценко Л.В. Явище тіньової економіки в Україні: історико-правовий дискурс. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 2. С. 388–394. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.52>.

6. Луценко Л.В. До питання підвищення ефективності впровадження політики детінізації доходів громадян. *Права людини та публічне врядування : матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 464–467. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-122>.*

7. Луценко Л.В. Шляхи підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні. *Proceedings of the international scientific conference “Modern Achievements in Legal Science and Practice”*, Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025. Riga : Publishing House “Baltija Publishing”, 2025. P. 200–202. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-558-7-52>.

АНОТАЦІЇ

Луценко Л.В. Адміністративно-правові засади діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2025.

Метою дослідження визначено поглиблення знань, підходів для розуміння сутності адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні на основі комплексного аналізу наявних наукових і нормативних джерел. Для досягнення зазначеної мети в дисертаційній роботі вирішено такі завдання: встановлено поняття, сутність і структуру тіньової економіки в Україні; охарактеризовано детінізацію доходів громадян як напрям державної політики; визначено нормативні засади регулювання діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян; описано принципи діяльності та функції органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян; охарактеризовано суб'єктний склад адміністративно-правових відносин у сфері здійснення політики детінізації доходів громадян в Україні; досліджено особливості взаємодії органів виконавчої влади з місцевим самоврядуванням та громадськістю у процесі детінізації доходів громадян в Україні; вивчено зарубіжний досвід реалізації адміністративно-правових засад діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян; обґрунтовано шляхи підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні.

Обґрунтовано, що основними шляхами підвищення ефективності діяльності органів публічної влади у сфері детінізації доходів громадян в Україні доцільно визначити: 1) інституційну координацію та співпрацю; 2) цифровізацію та автоматизацію процесів; 3) законодавче удосконалення та податкові стимули шляхом спрощення процедур легалізації бізнесу та введення податкових пільг для малого і середнього бізнесу; 4) підвищення кваліфікації персоналу; 5) залучення громадянського суспільства та громадськості, підтримку ініціатив громадських організацій щодо моніторингу діяльності органів влади, впровадження механізмів зворотного зв'язку та публічної експертизи для підвищення прозорості; 6) інформаційно-просвітницькі кампанії, тобто проведення системних роз'яснювальних кампаній щодо шкоди тіньової економіки та переваг офіційної зайнятості для громадян і бізнесу, популяризація позитивних прикладів легалізації та відповідальності; 7) розвиток системи моніторингу та оцінки результатів шляхом впровадження показників ефективності діяльності органів влади у сфері детінізації. Зроблено висновок, що поєднання наведених заходів допоможе системно і послідовно зменшувати обсяги тіньової економіки та підвищувати довіру громадян до органів публічної влади в Україні.

Ключові слова: *громадськість, детінізація, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, тіньова економіка.*

Lutsenko L.V. Administrative and legal principles of the activities of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in the specialty 12.00.07 – administrative law and process; financial law; information law. – Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, 2025.

The purpose of the study is to deepen knowledge, approaches to understanding the essence of the administrative and legal principles of the activities of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine based on a comprehensive analysis of available scientific and regulatory sources. To achieve this goal, the following tasks were solved in the dissertation work: the concept, essence and structure of the shadow economy in Ukraine were established; de-shadowing of citizens' incomes as a direction of state policy was characterized; regulatory principles for regulating the activities of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes were determined; described the principles of activity and functions of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes; characterized the subject composition of administrative and legal relations in the field of implementing the policy of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine; investigated the features of interaction of executive authorities with local self-government and the public in the process of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine; studied foreign experience in implementing administrative and legal principles of activity of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes; substantiated the ways of increasing the efficiency of activity of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine.

Object of the research: social legal relations connected with the implementation of the administrative and legal foundations of public authorities' activities in the sphere of de-shadowing citizens' income in Ukraine.

Subject of the research: the administrative and legal foundations of the activities of public authorities in the sphere of de-shadowing citizens' income in Ukraine.

Scientific novelty lies in the fact that the dissertation is among the first comprehensive studies in Ukrainian legal scholarship devoted to characterizing the administrative and legal foundations of de-shadowing citizens' income in Ukraine.

As a result, a number of new scholarly propositions, recommendations, and conclusions are formulated, in particular: the subjects of de-shadowing are generalized and typologized into five functional clusters (strategic-normative, operational-supervisory, law-enforcement/investigative, information-analytical, and coordination-international), which enables a holistic characterization of the architecture of the institutional environment; the expediency is substantiated of an institutionally coherent, human-centered, and rights-protective model for public authorities' activities in de-shadowing citizens' income, which should integrate the approaches of responsive regulation and risk-based supervision, operationalize the triadic linkage "incentives – enforcement – data" (specifying conditions of institutional interoperability–interoperability of registers, unification of evidentiary standards, DPIA and access log audits), recognize citizens as co-regulators, and introduce a representative system of performance indicators combining behavioral and fiscal effects; it is substantiated that the main ways of increasing the efficiency of activity of public authorities in the field of de-shadowing of citizens' incomes in Ukraine are appropriate to determine: 1) institutional coordination and cooperation; 2) digitalization and automation of processes; 3) legislative improvement and tax incentives by simplifying business legalization procedures and introducing tax benefits for small and medium-sized businesses; 4) staff training; 5) involvement of civil society and the public, support for initiatives of public organizations to monitor the activities of government bodies, implementation of feedback mechanisms and public expertise to increase transparency; 6) information and educational campaigns, i.e. conducting systematic explanatory campaigns on the harm of the shadow economy and the benefits of official employment for citizens and businesses, popularization of positive examples of legalization and responsibility; 7) development of a system of monitoring and evaluation of results by introducing indicators of the effectiveness of government activities in the field of de-shadowing. It was concluded that the combination of the above measures will help to systematically and consistently reduce the volume of the shadow economy and increase citizens' trust in public authorities in Ukraine.

Key words: *de-shadowing, executive authorities, local governments, public, shadow economy.*

Підписано до друку 18.11.2025. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1153.
Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934-48-28, +38 (097) 723-06-08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7653 від 18.08.2022 р.

